

Alâeddin Şenel ile Söyleşi*

Kübra Ceviz**

Siyasal'dan bir ara ayrılıp sonra döndüğünüzü biliyoruz. Neden ayrıldınız, neden döndünüz, sonra yaş haddi dolmadan ne zaman, neden emekli oldunuz?

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim kadrosuna 1964 başında asistan olarak katılmıştım. 1982 başında 1402 sayılı (sıkıyönetim komutanlığına kamu görevlilerini işten uzaklaştırma yetkisi veren) yasaya ve YÖK düzenine bir tepki olarak işten ayrılma (istifa) dilekçemi verdim. Düşünebiliyor musunuz? Mete Tunçay gibi bir yakın tarih araştırmacısı ve üniversitenin en iyi siyasal düşünceler tarihçisi Fakülte'den uzaklaştırılacak ve ardında bıraktığı boşluğun duyurulmaması amaçlarına hizmet edercesine derslerini siz yürüteceksiniz.

Sonra on yıl Fakülte'ye hiç uğramadınız mı?

Kapalı Spor salonunda öğretim üyelerine ayrılan saatte haftada bir voleybol oynamaya geliyordum.

Sonra da İngiltere'ye gittiniz.

Hayır, İngiltere'ye emekli olduktan sonra gittim.

* Alâeddin Şenel ile (akademik sanının kullanılmasından yana değilmiş) Eylül 2009'da SBF'de yapılan söyleşinin kendisince gözden geçirilmiş biçimidir.

** SBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü 2008 Mezunu, Kent ve Çevre Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi

En iyisi, öğrenciliğinizden başlatıp tarih sırasını izlemek.

Fakülte'ye gelişim bir alem. Trenden indim. Bir taksi tuttum. Sabah trafiği ağır işliyor. Bir yanımda bir önümüzde motosikletli bir genç. Arkasındaki kız arkadaşı olmalı. Yel eteklerini havalandırıyor. Beyaz jüpon altında tunçlaşmış bir ten. "Cennete mi geldim?" diyorum. Fakülte'nin ana kapısından giriyorum. Elimde bavulla merdivenleri çıkıyorum. Öğretim üyelerinin odaları. Gelecek çekiyormuş gibi beni kendine. Odacılarca alt kattaki yurda yönlendiriyorum.

Hocam nereden geldiniz?

Çok gerekmedikçe memleketimi söylemem. Sorana Diogenes gibi "Kozmopolisliyim" diyorum, "evrenkentliyim" anlamında. "Üniversite" de aynı anlama gelmiyor mu? Yurttan ilk gecem. Ranzalı 125 kişilik bir yatakhane. Gece yarısına dek kapının hemen her kapanışında uyanıyorum. Girip çıkanların arasında (ileride tanıyıp seveceğimiz) "müselles Emre" gibi şamatacılar da var. Ona takılıyorlar. "Müselles" denmesinin nedeni, yatakhaneye "üstsüz" girip çıkarken yaptığı beden gösterisi. Müselles'in "üçgen" olduğunu biliyordum. "Kongar"ın anlamını (söyleşiyi gözden geçirirken baktığım sözlüklerde) bulamadım.

Yukarı katlar yatakhane miydi o zaman?

Bugün "Akvaryum" dediğiniz alanı çevreleyen yerlerin altı da üstü de yatakhaneydi. İlk yıllar, alttaki kapı bulunan yatakhanelerde yattım. Son sınıfta üstteki iki yüz kişilik, "U" biçimi tek bir yatakhane olan "Sibirya"ya sürgün edildim. Asistan girince de, önce Spor Salonu üzerindeki, sonra o zaman Siyasal'a bağlı olan Basın Yayın Yüksek Okulu'nun üst katındaki asistan lojmanlarında on yıldan fazla yaşadım, yaşamayı çalışmakla özdeşleştirerek. Öğrenciler de meslektaşlarım beni bu yapılar arasında hep koşarcasına mekik dokurken anımsıyor olmalı.

Siyasal'a girince, bir de asistan kalınca bütün amaçlarınıza ulaşmış oldunuz mu?

Yoo! Önceleri amacım kaymakam olmaktı. Hatta ondan da önce Deniz Harp Okulu'na girmek. O ilk amacıma ulaşıyordum belki beni Milli Birlik Komitesi'nin beyaz üniformalı üyesi olarak görecektiniz. Denizciliği kafama küçük Dayım sokmuştu. İlkokulu bitirince "parasız yatılı"ya başvurmuş. "Baban (sokaklarda) salepçiymiş" diyerek almamışlar. Dayım özlemlerinin bende gerçekleştiğini görmek istemiş olmalı. Tertemiz üniforma, yağlı ballı kahvaltılar. Dünyanın bütün limanlarını dolaşmalar. Sonra, neden bilmiyorum, sınavlarına girmeme karşı çıktı. Lise son sınıfta (matematikten) bir yıl bekledikten sonra neresi olursa olsun kapağı

atma tasası. Hele bir de yatılı olursa Jandarma astsubay okulu için (gazete ilanıya) lise mezunu aranıyor. Mektupla başvurduk: “Beklemelileri almıyoruz” yanıtı. Tek yol gelecek yılın üniversite giriş sınavlarına hazırlanmak ve Üniversite için para biriktirmek. Ödünleme psikolojisi de işe karışınca, Siyasal’a girip kaymakam olmayı kafama yerleştiriyoruz.

Beş yaşından beri dayılarımın (sütçü, zamanla aşçıya, bakkala çevrilen) dükkânında süren (bulaşıkçılık ile başlayıp kasiyerliğe yükseldiğim!) “kariyerim” sona eriyor. Hem sınavlara hazırlanabilmek hem ilk iki yıla yetecek kadar para biriktirebilmek düşüncesiyle, otel kâtipliği (aslında talaş sobasını yakma, tıkanan tuvaletleri açma işinde, “Benli Oteli”nin bütün işlerini) yapıyorum. SBF giriş sınavlarına hazırlanabilmek için ayrılıyorum. Burslu kazanırsam para biriktirmeme gerek kalmayacak. Ve kazanıyorum. O zaman fakülteler ayrı ayrı giriş sınavı yapıyordu.

Bir arkadaşım, Cemal Mihçioğlu’nun bir derste, “ÖSYM’nin kuruluşunda katkısı olduğunu” söylediğinden söz etmişti.

Doğrudur. Asistanlığımın ilk yılında kendisine bu işte yardım etmiştim. İşlenen son IBM kartlarını, sınav merkezinden test araştırma merkezine götürmem için Aysel Aziz ile bizi Ankara ışıklarına bakarak dinlenmemiz için Vosvos’u ile Çankaya’ya çıkarışını anımsıyorum.

Giriş sınavına da Ankara’da mı girmiştiniz?

Hayır, bir de İstanbul’da yapılıyordu sınav. Kürsüye kendisinden sonra asistan girecek kişinin sınava giriş kaydını Mete Tunçay yaptı. Sınava girdiğim odanın gözetmeni olup Eşref Kolçak’a benzettiğim Arif Payaslıoğlu’nu (ilerde) kürsümüzün doçenti, kapıda “grup grup girip kopya çekmesinler” diye adayları ayrı koridorlara yönlendiren profesör İlhan Unat’ı dekanımız olarak görecektim. Sınava girdiğim Yıldız Sarayı’nın bahçesinin kırmızı yapraklarını ve balıklarını da unutamam. Yıl 1959, mevsim sonbahar. “Önde zeytin ağaçları, ardında yar / Seni kara saplı bir bıçak gibi sineme sapladılar.” Bu da o zamanları çağrıştırdığım (Bedri Rahmi Eyüboğlu’dan) bir şiir işte.

Ne zaman kaymakam olmaktan vazgeçip asistan kalmaya karar verdiniz?

Son sınıfta. Bu arada toplumda ben de önemli değişiklikler geçirmiş olmalıyız: Çok partili yaşamın sorunları Demokrat Parti’ye karşı sivil ve asker bürokrasisinin, üniversite öğretim üyelerinin, öğrencilerinin direnmesi, 27 Mayıs 1960 (o zamanki

sanı ile “Devrimi” bu zamanki adı ile “Darbesi”) olayları. Görevden alınan (113 kişilik liste içinde) kürsü başkanımız Prof. Dr. Yavuz Abadan. Alınmamakla birlikte yıldızı sönen Fikret Arık gibi, yıldızı parlayan (bu yüzden olmalı ilerde “karanlık güçler” tarafından vurdurulacak olan) Muammer Aksoy gibi gözde bilimciler.

Sizin yıldızınız ne durumdaydı?

Benimki yıldız değil, karadelik idi. Derslerin boykot edildiği sabah, sınıfın kapısında, bilin bakalım kimler vardı derse girmek için bekleyen? İleride yıldızı “genç neslin imanlı kalemi” olarak parlatılacak Mustafa Yazgan ve ben! Bunu unutmamış olmalı ki arkadaşlar, benden 1963 İnek Bayramı “Fermanı”nda, “birinci sınıfın yobazı, son sınıfın Allahsız” diye söz edeceklerdi.

Asistanlığa girişinizi de anlatacak mısınız?

Nermin Abadan’ın (o zaman daha “Unat” değildi) bana asistanlık sınavlarına girmemi önereceği duruma gelene “kafayapısal” değişiklikler geçirmiş olmalıyım. Lise son sınıfta bir yıl beklerken okuduğum iki kitap söz konusu değişiklikleri tetiklemiş olmalı. Biri, “dini aslından öğrensin” diye dayımın alıp (kendi okumadan) verdiği Türkçe Kur’an. Ötekisi, annesi lise kitaplığında çalışan en yakın arkadaşımın (Oğuz Şele) sağladığı Max Beer’in, Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi. Lise’deki felsefe-mantık, edebiyat, fizik-kimya (Rasim Bey) öğretmenlerimin etkileri. Dünyanın dinsel ve bilimsel açıklamalarının, dinin ötedünyacı, felsefenin (ve sosyalizmin) budünyacı değerlerinin (kafamdaki) çatışması. Şu kadarını söyleyeyim, tam bir inanç ile okumaya başladığım Kur’an’ın daha ilk surelerindeki “hayır ve şer bizdendir” ile “hayrı bizden, şerri kendinizden bilin” ayetleri mantıkça çelişkili görünmüştü. Son surelere doğru, ondaki doğa ile ilgili bilgilerin bilimsel bulgulara uymayışının somut bir kanıtını yakaladım: Nebioğlu çevirisiyle: “insan neden yaratıldığına bir baksın... dökülen bir sudan yaratıldı, ki o omurga ile kaburgalar (Arapçası sub-u teraib imiş) arasından çıkar. (!)

Gene de (o zamanlar yoksulların temsilcisi gördüğüm) Menderes için “asılırsa dağa çıkarım” dediğimi unutamam. Öğrenciliğimin ilk yılında, cebime 100 gram leblebi atıp, öğle sonraları Ankara’nın gecekondu semtlerinde dolaşırken daldığım düşünceler dünyasını anımsıyorum. Bir kadın (helâsi olmamalı ki) yolun ortasına oturağı boşaltıvermişti. Az sonra bir dolmuş, sıvısını sıçratırken katisını ezip geçti. Kafamda bu yoksulluğu ve kültürsüzlüğü yok edeceğini sandığım ütopyalar kurarken olasılıkla (bilincinde olmadan) Beer’in kitabında okuduklarımdan etkileniyordum.

Mümtaz Soysal ve Doğan Avcıoğlu ikilisinca (1961'de olmalı) çıkarılmaya başlanan Yön dergisinin ilk sayısını (ikinci sınıftayken) son sayfasına dek okuduktan sonra "sosyalist" olduğuma karar verdim. İkinci sayısında "toplumumuzun kalkınması için tek yolun sosyalizm olduğunu görmemek için kör olmak gerek" yollu kısa bir okuyucu mektubum yayınlanmıştı. Üçüncü sınıfta, Frey adlı bir Amerikalı Profesörün TBMM'nin gelmiş geçmiş üyeleri hakkında temel bilgileri toplayan çalışmasını yürüten Nermin Abadan sınıfta kendisine verilerin (yüzdelerini çıkarma gibi) işlenmesinde yardımcı olacak birini sorunca ben çıkmıştım. Kendisine (fakülteyi bitirdiğim sonbaharda 1963'te) yaptığı araştırmada da anketçi olarak hem yardım etmiş hem geçimimi sağlamıştım.

İçişleri Bakanlığı'na, verilen burs karşılığı zorunlu hizmetimi ödemem için başvurmam gerekiyordu. Ancak, o kafayla ve o doğayla beni kaymakamlıkta barındırmayacaklarını düşündüğüm günlerin birinde, Nermin Abadan ile yolda karşılaştım. Asistanlık sınavları açılacağını, bir düşünmemi söyleyince, kafama kurt düşürmüştü. O kurt bir hafta içinde kaymakamlığı yedi. Asistan kalmanın yollarını aramaya başladım. Ve buldum. Sınavı almamdan (ya da vermelerinden) sonra, daha atamam yapılmadan Bülent Daver beni gözetmenlik yapmam için sınavlarına göndermeye başlamıştı bile.

Neden "sınavı vermelerinden" dediniz?

Çünkü yabancı dilim bilim sınavından önce yapılan dil sınavını almama yeterli değildi. Önce İdare Hukuku ile Anayasa kürsüleri için sınav açılmıştı. Ünsal Oskay (yakın arkadaşım) Anayasa'ya, ben İdare Hukuku'na başvurdum. O dil sınavını aldı, ben alamadım. Ünsal sonra bilim sınavında da başarılı oldu. Ama ataması yapılmayacaktı. Kürsünün sınavı kazandığını bildirip atamasının istendiği yazısına, zamanın Dekanının (sözlü) yanıtı: "Ben dekan kaldıkça bu çocuk bu okula giremez" olmuş. Gerekçesi de, bir açık oturum sonunda dinleyiciler arasından söz alan arkadaşımın "bir sosyalist olarak böyle bir şeyi (neyse o şey?) kabul edemem" dediğini (kargalardan mı?) duymuş olmasımı!

Sonra Amme Hukuku sınavı açıldı. Kürsü başkanı Yavuz Abadan'ın dil sınavı jürisinden adayların bu sınavda elenmemesini istediğini öğrendik. Böylece sınıfsal bir baraj olarak kullanılabilen engelden kurtulmuş oldum. Türker Alkan ve (sanırım) İbrahim Çiftçi adında (bizim sınıftan ve dönemden olmayan) biriyle birlikte bilim sınavına girdik. Ben kazanmışım. Üçüncü adayı tanımıyorum. Ama Türker Alkan sınıf arkadaşım. Hem çok okuyan hem düşünce üreten biriydi. Birikiminin benimkinden fazla olduğuna kuşku yoktu. "Demek ki öğrenciliğim sırasında çalışmalarına yardımcı olurken beni tanıyıp onu tanıma fırsatı bulamadıkları için böyle bir karar verdiler" diye düşünmüştüm.

Hocam peki, “yabancı dilim iyi değildi” diyorsunuz ama birçok çeviriniz çıktı. Bu nasıl oluyor?

Doktora çalışmalarınızda okumak zorunda olduğunuz hemen her yazıyı çevirmeden anlayamayınca, çevire çevire çevirmeyi öğreniyorsunuz. Sonra da çevirmeden anlayamaz oluyorsunuz. Bir kitabın üçte ikisini (yazarak) çevirmişseniz “gerisini de çevireyim belki bastırır ondan yabancı dili olmayanların da yararlanmasını sağlarım” diyorsunuz.

Her yeni baskıda çevirinizi yenilediğinizi duyduk.

Bazılarında; ikinci baskıdan önce çevirinizi gözden geçirmenizin birçok yararı vardır. Yanlışlarınızı düzeltir, tümcelerinizi netleştirir, dilinizi yenileştirirsiniz. Yazarı yapıtının gözden geçirilmiş baskısını yapmışsa, eklediklerinin, değiştirdiklerinin de Türkçe okuruna aktarılması gerekir. İki baskı şansı bulan çevirilerime, metni daha iyi tanıma olanağından yararlanıp, okuyucuya, bilimsel çalışma yapanlara yardımcı olacak dizinler çıkarmaya, analizin (kronoloji) eklemeler yapmaya çalışıyordum.

Fakülte’den ayrıldığınız dönemde yaşamınızı çevirilerinizle mi kazandınız?

Kazanmaya çalıştım. Yayın dünyası kararsızdı. Hele kâğıda gelen yeni zamlar, yüzde otuz dolayında enflasyonlar zamanında. Dünya Tarihi (Mc Neillain) çevirimin ilk baskısı Kaynak Yayınları’ndan çıktı. Ankara yetkilisi Fakülte’den meslektaşım olup ayrılan Halil Berktaş idi. “Farklı olacağız, sözleşme yapıp zamanında ödeyeceğiz” dedi. Söz verdiği (sanırım) dört tarihte ödeyemedi. Beşincisinde yazdığı çeki (benim adıma sevin sin diye gösterdiğim) ayrı yaşadığım eşim, şaka yapıyorum sanıp, yırttı. Yeni bir çekin elime geçmesi ayları buldu. Bu süreyi Batıkent’teki evimin üst katına aldığım pansiyonerlerin aylık (az ama düzenli) ödemeleriyle geçirdim.

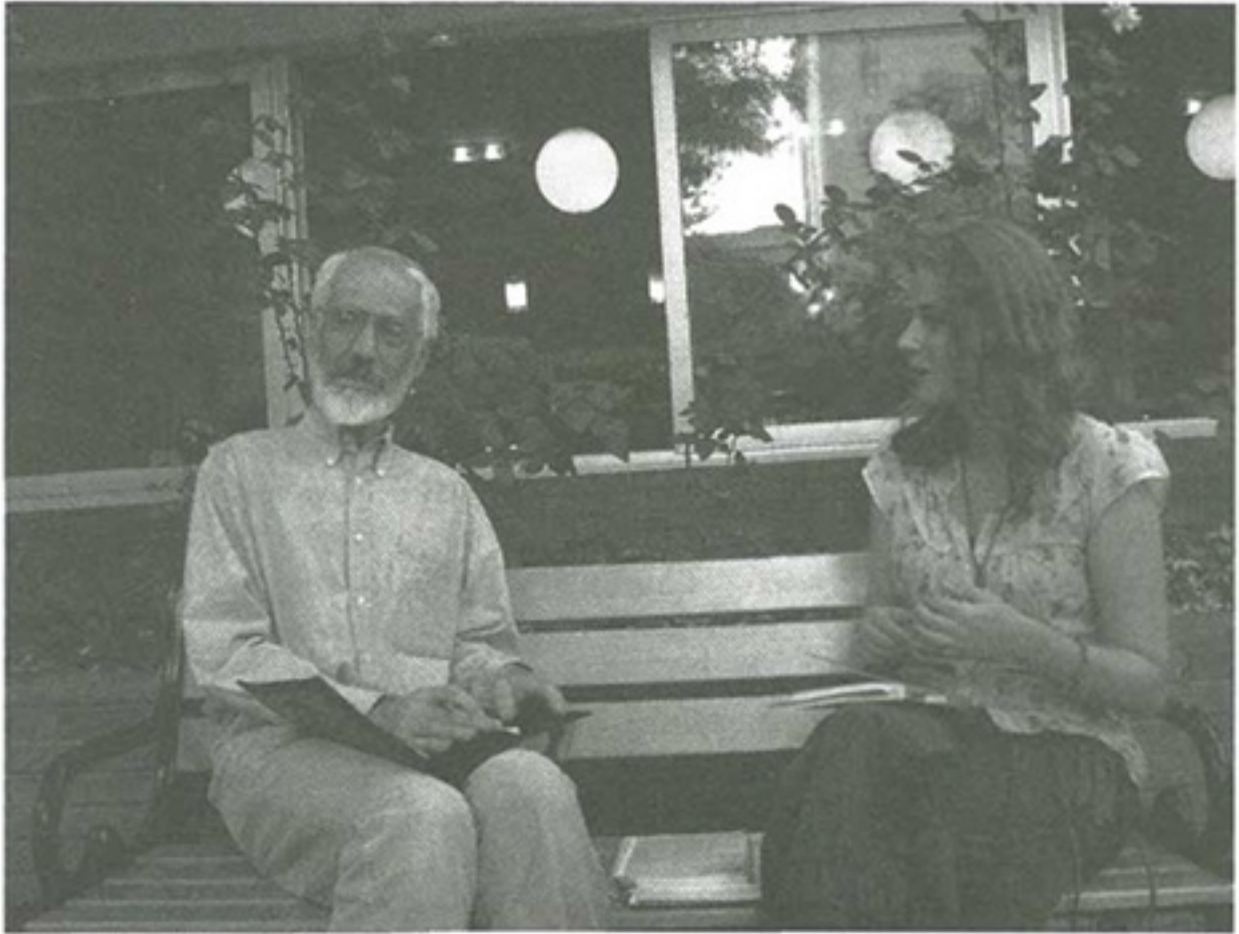
Batıkent’te eviniz mi vardı? Siyasal’a uzak değil mi?

Ev sahibi oluşum, ayrı bir öykü. Evlenmek gibi ev sahibi olmanın da düzene göbek bağı ile bağlanmak sonucunu getireceği görüşüneydim. Kent-Koop’un yapılara ilk başlayan üyesi Siyasal-1 Kooperatifiydi. SBF öğretim görevlileri, memurları, odacıları üye oluyorlardı. Üye yazılmamak için uzunca süre direnmişim. Sonunda, başıma gelebilecekleri düşünmüş olmalıyım ki, Kooperatife girdim. Batıkent’te ilk yaşamaya başlayan bendim. Eve penceresinden giriyordum ve “sahra tuvaleti” denen olanağı kullanıyordum. Ama Kent-Koop’un arşivine taşınması, videoya çekilen ilk “aile” girdi. İşte o ev bana az çok ekonomik

güvenlik ve dost kazandırdı. İlk pansiyonerlerim SBF'den tanıdığım öğrenciler olan Faruk Alpkaya ve Gökçen Tunalı idi. Dupleks evin üst katını pansiyon olarak kullanma düşüncesini bana onlar vermişlerdi. Bilindiği gibi ikisi de SBF öğretim kadrosuna katıldı. Sonra başkaları geldi. Onların arasından dört kişi de bugün çeşitli fakültelerde çalışmakta. Başımı sokacak bir evimin olması özgürce ayrılma kararını almamı sağlamıştı!

Ondan sonra okula döndünüz değil mi? Galiba imza toplanmış dönmeniz için.

Sivil yönetime geçilince iktidar ve muhalefet partileri anlaşmışlar her iki yanın üniversite dışında bırakılan yandaşlarının geri dönmelerini sağlamak için bir yasa çıkardılar. Dönmeyi düşünmüyordum. Sanırım yasadan sonra bir yıl kadar başvurmadım. Sonra YÖK yasası yerine yeni bir yasanın çıkması gündeme geldi (hâlâ çıkacak!). Üniversitenin yeniden yapılandırılmasında içeriden etkili olma düşüncesiyle ayrılanları geri çağırma girişiminde fakülteden Baskın Oran, ayrıldığım bilim dalından Mehmet Ali Ağaoğulları, personelden ve öğrencilerden birileri geldiler. İkinci gelişlerinde, on yıl için geri dönme kararında etkili oldular. Bunda (çok değil) biraz da işin ekonomik yanını düşünmüş olsam gerek. Gerçekten, on yıl sonra emekliliğimi hak eder etmez ayrıldım.

Tarihini hatırlayabiliyor musunuz?

1992’de dönüp 2002’de emekli oldum.

Sonra İngiltere’ye gittiniz.

Eşim doktora bursu kazanmıştı, ona katıldım.

Dışarıda bilimsel çalışmalarınıza devam ettiniz. O zaman daha verimli olduğunuz söyleniyor. Bu bağlamda bilim-üniversite ilişkilerini değerlendirebilir misiniz?

Hangi “dışarıda”? Üniversite dışında mı, yurtdışında mı? Sorunuzun ikinci bölümünü yanıtlandırabilmek için en iyisi ikisine de bakmak. Üniversite’den ayrılınca yarı yarıya üniversite yıllarımın birikimine dayanan İrk ve İrkçilik Düşüncesi (1984) dışında bir çalışma yapamadım. Ama, hiç “ticari” çeviri yapmadan, hep birikimimle bağlantılı yapıtlar çevirdim. Siyasal düşüncelerle, devletle, uygarlığın çıkışıyla, toplum biçimleriyle ilgili yapıtlar.

Ne var ki, çeviri karın doyurmadığı gibi yayına yönelik yıllar alabilen çalışmalara zaman bırakmaz. Çevirilerim, dönünce vereceğim İnsanlık Tarihi dersi için gerekli birikimi sağlamış oldular. Böyle bir dersin programa konmasını ayrılmadan önce ben önermişim. Ayrılınca “okutacak kimse yok” diye askıya alınmıştı. Döner dönmez başlattım.

Bize Faruk Alpkaya vermişti o dersi. Peki, burada bilim ve üniversite ilişkisine geçebilir miyiz?

Bu konudaki değerlendirmemi geçmişin olaylarından ve olgularından giderek yapabilir miyim? YÖK sonrasında, önce üniversite içinden bir tepki verip direnme göstermek istedik. Bu amaçla hazırladığımız bir bildiriye, ulaştırabildiğimiz belli başlı üniversitelerden beş bin dolayında (sanıyorum) imza toplanabildi. Üniversitede baskılar ve kısımlar sürünce, “1402 sayılı yasayla üniversiteden uzaklaştırmalar bir tasfiye niteliğini alırsa, vicdanımızla baş başa kaldığımızda, meslek dayanışması gereği tek tek istifa kararı almak zorunda kalabiliriz” gibi bir bildiri daha hazırladı SBF, HF, BYYO (belki Eğitim Bilimleri Fakültesi) yani Cebeci Kampüsünün birbirini tanıyan öğretim görevlileri arasından kendiliğinden oluşmuş bir grup. En az 250 imzayı bulunca yayınlayıp açık imza kampanyasını başlatacaktık. Bulamadık ve (sanırım) seksen doksanda kaldı.

Kimi arkadaşımız duraksamadan imzaladı. Kimisi iki arada bir derede kaldı.

Örneğin benim görüştüğüm bir profesör “Bak Alâeddin” dedi. “Ben bu odada, bu kitaplarla yaşamaya alışmışım. Tamam bu bir balığın akvaryumda yaşaması gibi bir durum. Ama buranın dışında yaşayamam.” Bir başkası, Avrupa’da okuttuğu çocuğuna para gönderme sorunundan söz etmişti. Biri “niye biz ayrılacakmışız ki, üniversite bizim, onlar çekip gitsin” dedi. Oysa biz üniversiteden ayrılmak için değil (özellikle ikinci bildiride) uzaklaştırılmamak ve üniversitenin üniversitelikten çıkarılmaması için ortak savaşım verme amacındaydık. Meslektaşlarımın tutumu beni düş kırıklığına uğratmıştı. Yirmi yıldır eşitlik, özgürlük ve emek davası yolunda öğrettiklerini kendilerinin öğrenmemiş olduklarını, hiç değilse eyleme geçirebilecek kadar sindiremediklerini düşünüp eleştirmiştim. Söz konusu eylem, grev, yani topluca iş bırakma tehdidiydi.

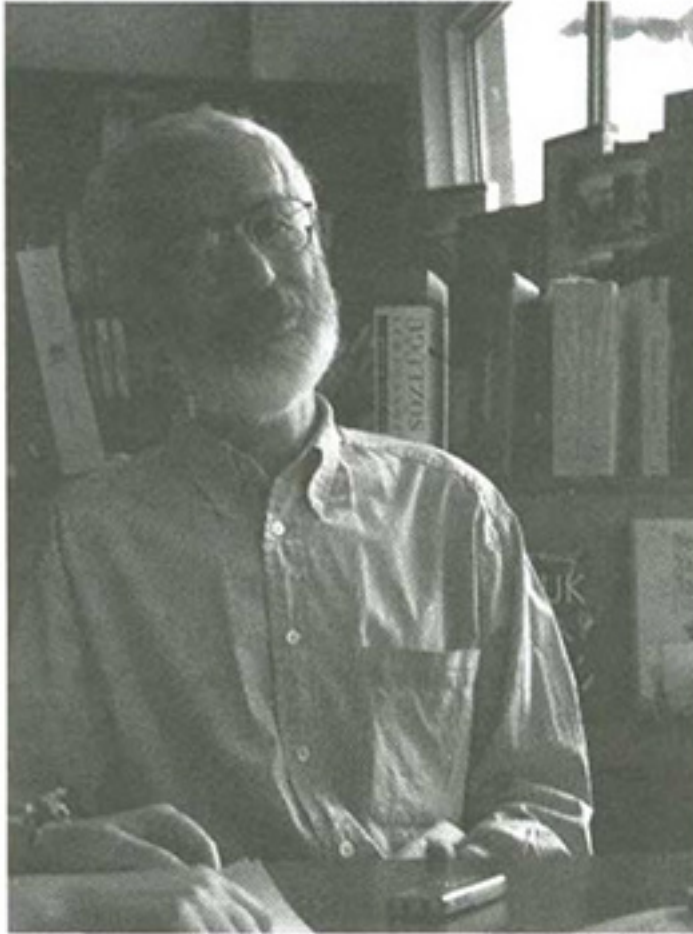
Bugün farklı düşünüyorum. Gerçi bilimsel düşünüşün üniversite içinde yaşatılması yolunda ortak bir eylemin konamadığı durumda, bireysel “örnek tepkiler” koyanlar yanlış yapmamışlardı. Onu dışarıda yaşatmaya çalışacaklardı. Ancak, bilinçli olarak içeride kalmaya karar verenlerin de toptan suçlanmamaları gerektiğini, sonra anlayacaktım. Çünkü bu arkadaşlarımızdan içeride savaşım verenlerini gördük. Yoksa onlar da ayrılalardı bıraktıkları masalara kim bilir kimler yerleştirilecekti? Kazandırdıklarını gördüğümüz yeni araştırma görevlilerinin kadrolarını kimler doldurmuş olacaktı? Bir düşünün. Siyasal’da bugün, ayrıldığım Siyasal’ınkine yakın bir atmosfer varsa, bunu içeriden savaşım veren arkadaşlarımıza borçlu olduğumuzu düşünüyorum. Yoksa Siyasal, kadroları “tarikatçıların” eline geçip günümüzün kimi kaymakamlarının, kimi valilerininkine benzer kafaların ağlarını ördüğü bir yuvaya dönüştürülmüş olurdu. Öte yandan, 1990’lı yıllardan günümüze görülen bilimsel, yayınsal ve kültürel “patlamada” üniversiteden uzaklaştırılan ya da ayrılan kafaların (ve de kamu görevlerine alınmayan gençlerin) üniversite dışına taşıdıkları değerlerin, düşünüşün ve emeğin önemli bir payının bulunduğu kanısındayım.

Peki dönmeden önceki Mülkiye ile döndükten sonrası arasında, öğrenciler bakımından gözünüze takılan farklar nelerdi?

Gördüklerim karşısında uzaydan inmiş biri gibi şaşkınlık geçirdim. Sınav gözetmenliğim sırasında kimi öğrencilerin, inanılmaz bir beceriyle kalem oynattıklarını gördüm. Kalem parmakları arasından dolaştırıyor, sonra havalarda uçurup, düşürmeden yazmaya hazır durumundayken yakalıyorlardı. Öyle ki, bunun önce “kalem diliyle bir kopya iletişimi” olabileceğini düşünebilirdim. İkincisi, gözlerimin önünde sıralar üzerine uzanmış, sessiz duran yaralılar, ölümler, suç işlendiğini gösteren apaçık kanıtlar. Ama bunları ne sıralar arasında dolaşan kolluk güçleri görüyordu ne de kürsüden salonu gözleyen yargıç. Bir

ben görüyordum. Belki onlar da görüyor, ama görmezliği yeğliyorlardı. Sıralara, şiir döktürür gibi yazılmış kopyalıklardan söz ediyorum. Sonunda görüldü. Ama, suçluların ardına düşmek yerine, sıralar siyaha boyanarak suç kanıtlarının üstü örtüldü. Öğrencilerin bu davranışlarını, ayrılmamdan önce “düzende ve eğitimde reform için gemisini kurtaran kaptan” anlayışının yaygınlaşmasının ürünü olarak yorumlamıştım.

Öğrencileri ilköğretimden beri kopyaya zorlayan (ve kopyayı hoşgören) bir “ezbere” eğitim düzeneğinin bulunduğunu biliyordum. Ama bu konuda hiçbir zaman “hoşgörülü” olmadım. Çünkü başvurdukları çözüm, iki bakımdan yanlıştı. Birincisi, toplumsal bir sorunda bireysel kurtuluş yolu aramalarıydı. İkincisi, zorlanmış olsalar da, yaptıkları bir (düşünsel) “emek hırsızlığı” idi. İşin kötüsü, bu kolay çözümü bir kez öğrenmenin, okul bitince, onu iş yaşamında, toplumsal yaşamda, özel yaşamında da uygulama alışkanlığı edinmesi olasılığıydı.

Hocam kopya her yerde görülmüyor mu? Bunun önüne geçmek zor gibi...

Kopyaya zorlama sorununa gelince, ayrılmadan önce sınavlarımda YÖK ile yaygınlaşmaya başlayan test kolaylığına hiçbir zaman başvurmadan ve çoklu seçimli (sayfayı dolduran) sorularla, uzun sınav süreleriyle çözümler aramıştım. Ama sınav aşaması için asıl çözümün “açık kaynaklı sınav” olacağını düşünüyordum. Doğrusu, “bunu yalnızca ben uygularsam, yıl içinde ve sınavlar arasında öteki derslere hazırlanıp, kaynakları sınav salonunda açmalarından korkuyordum. Dönüşümde durumun kapalı

kaynakla öğrencilere karşı yapılan haksızlığa (işlenen suça) daha fazla ortak olamayacağım denli kötüleştiğini gördüm. Ve bir daha kapalı kaynak sınavı yapmadım. Bir umudum da meslektaşlarımdan örneğini koyduğum bu yolu denemeleri idi. Hatta öğrencilerin bu yolda istekte bulunmalarını bekledim.

Olmadı, dahası Kazgan'da "kitaplarını öğrencilere zorla kakalamak" amacımın aracı olduğu gibi (şaka yollu) bir yazı yazıldığını öğrendim. Vazgeçmedim. Çünkü on yıl anlattığım bir konuyu dersten önceki gün, gece, belleğimi tazelemek, eksiklerimi tamamlamak için kitaplarımı, ansiklopedileri, sözlükleri karıştırırken, bilimsel bir yazı için de aynı şeyleri yaparken, öğrencilerden sayıları, kişileri, düşünceleri karıştırmadan ve doğru yazmalarını nasıl bekleyebilirdim?

Bu anlattıklarınız, öğrencilerin bıraktığınız yerden çok gerilere düştükleri anlamına mı geliyor?

Hayır, ilk iki gözlemim özel durumlarla ilgiliydi. Genel durumla ilgili gözlemlerimin olumlu ve olumsuz gelişmeler olmak üzere iki boyutu var. Olumsuz olanı, kopyanın yaygınlaşması örneğinde de kendini gösteren, ayrılmamdan önce başlayan eğilimdi. Bu alanda, yani "çağdaş ve sorumlu" aydın olarak yetişme amacından uzaklaşmada oldukça fazla yol almış bulunulmasıydı. Toplumsal sorunları dert edinen azınlıkta kalan kesimin çoğunluğunun ise "ötedünyacı" bir sorumluluk anlayışı içine çekilmişliği gibi (herkesçe bilinen) durum. Bir üçüncü kesim var ki olumlu gelişme içinde sayılmalı. Bu, küçük bir azlık da oluştursalar, kimi gençlerin, bizim gençlik dönemindekinden (kültürel, bilimsel bakımdan) çok daha donanımlı olarak üniversiteye başlamalarıydı. Orada çok daha büyük ve çağdaş bir birikim edindiklerini görmemdi. Aslında bu, "kültürel evrim" düzeneğinin neredeyse zorunlu bir ürünüydü. Bir kuşak sonra yetişenlerin elinin altında bir önceki kuşağındakilerin üzerine konmuş bilgilerin ve bilgi edinme yöntemlerinin bulunması. Dolayısıyla eski kuşaktakilerden daha fazla seçeneklere sahip olarak, daha doğru seçimler yapabilmeye yeni sentezler yaratabilme olanakları. Umut da onlarda, onların etkili konumlara geçip dümeni doğrultabilmelerinde.

Doğrultabilecekler mi?

Sanıyorum ve umuyorum. "Altyapı, üstyapı, evrim, devrim" diyorduk. Geçtiğimiz (1980 sonrası) onyıllar bize bir de şunu öğretti. Biyolojik evrimdekine benzer biçimde, kültürel evrim alanında da, bir mutasyon söz konusu. Hatta, artık çağdışı kaldığını sandığımız bir mutasyonun bile (din derslerinden, kuran kurslarından, imam hatip okullarından, ilahiyat fakültelerine dek uzanan yerlerde) kopyalanarak, bir popülasyonun en yaygın özelliğine (seçimlerde partilerin yüzdelerine bakın) dönüştürülebiliyormuş. Bir başka kültürel mutasyonun (ama kopyalama yanında içinde "eleştirme, değiştirme, geliştirme" genlerini barındıran bir mutasyonun) tarihsel, toplumsal koşulları oluşunca bu genlere sahip olmayan biçimi her kuşakta gerilettilerek toplumda yaygınlaşma gücü daha fazla olabilir. Bunun olması için çaba gösterilmesi koşuluyla.

Çok merak edilen bir şey soracağım, profesör unvanını almadınız değil mi? İsteyerek bilerek almadınız.

Evet. Bölümdeki arkadaşlarım, bölüm başkanı, birkaç kez, başvuruda bulunmamı istediler. Sanılanın tersine bilimdalı (ya da “anabilim dalı”) başkanı Bülent Daver hiçbir zaman engellemeye kalkmadı. Yapılanmasını ve işleyişini eleştirdiğim (hele profesörlük kadrolarına hızla düzenden yana olanları getirmek amacıyla olsa gerek, başvuru koşullarını hafifleten) YÖK’e “işime gelecek” bir konuda başvurmuş olmanın hesabını kendime veremezdim. YÖK önceleri yeni üniversitelerin kadrolarını güçlendirmek bahanesiyle, başvuru için üç yıl taşra üniversitelerinde çalışma koşulu koymuştu. Bir meslektaşım bu koşulu İzmir Üniversitesi’nde yerine getirmek üzere başvurmuştu. “Taşra değil” diye geri çevrildi. Aynı tarihlerde bir başka arkadaşımın, Cemal Gürsel Caddesi’nin bir yakasından yaptığı başvurusu, karşı yakasındaki üniversite (Hacettepe) taşra sayılıp kabul edilmişti. Profesör oldu, hemen dekan atandı. Döndüğümde bu koşul çoktan kalkmıştı. Ayrıca, üniversitelerdeki öğretim üyelerine hem “hoca” denmesine hem de “profesör” sanına karşıydım; nedenlerine dalmayayım.

Lüksleriniz olmadığı için maaşınızı artıracak yollara başvurmak da istemediniz.

Şuna “lüks” yerine (sigara, içki, özel araba gibi) “kötü alışkanlıklar” diyelim edinmemiştim. Doğuştan ya da sonradan “ahlak timsali” (denir) olduğumdan değil. Yetişme koşullarımın getirdiği söz konusu tutumları benimsediğim için.

İçki niye kötü olsun? Kararında içmesini bilince.

Bir kez tüm alkollü içkiler, besinlerin bozulmuş zararlı biçimleridir. Daha sonra edindiğim bilgiler de bir BBC belgeselindeki doğruları onayladı. Örneğin (“Görüşme”yi gözden geçirirken yeniden Ana Britannica’ya baktım) metil alkol (metanol) şiddetli zehirdir. Etil alkol (etanol) ise, meyvelerdeki glikozun, tahıllardaki karbohidratın, maya denen canlıların bulaşıp üremelerinin sonucu olarak dönüştüğü bir biyokimyasal maddedir. İçkileri oluşturan (metanola göre) daha hafif zehir. BBC belgeselinden öğrendiğime göre, karaciğerde üretilen, biyokimyasal tepkimelere katalizörlük eden bin kadar enzimden biri de alkolün zincirlerini kopararak onu daha az zararlı duruma sokandır. Karaciğer bütün gücünü o enzimi üretmede tüketirken üretmediği ya da yeterince üretmediği enzimlerin, kıtlığı sonucu karaciğer yetmezliği, siroz nedenlerinden biri. Kusmak da beden bu zehre karşı bir tepkisi değil mi? En kötüsü, alkolün beyin hücrelerini öldürmesi. Öyle ki (doktor yeğenimin tanık olduğu bir olayı anlatırken açıkladığı

gibi) alkoliklerin beyni küçüldüğünden, bir çarpmada kafatası içinde çalkalanırken ona kan getiren atardamarın kopması, beyin kanamasından ölüme yol açabiliyor.

“Sorumlu aydın damarın çatladı, bunların yeri mi?” diyorum kendi kendime. Öte yandan, bir “püriten yasakçı” sanılma olasılığı var ortada. İçkinin rastlantıyla bulunup, belli toplumsal koşullarda yaygınlaştığını, ama koşulların değişmesi durumunda bile varlığını “kültüre geçerek” sürdürdüğünü (yani Şeytan icadı olmadığını) biliyorum. Hatta insanın sağlık, beslenme ve mutluluğu bakımından olumlu yanlarını da öğrenmiş bulunuyorum. Gene de bir toplumbilimcinin, toplumsal reformcunun, içki pazarından milyarlar kazanan “özgürlükçü” kapitalistten farklı bir tutum takınıp, onu (kitlelerin uyutulması ve aydınların uyuşturulması içinde) tüm etkileri göz önüne alarak değerlendirmesi gerektiğini düşünmekteyim.

Ama (“hocam” demeyeyim) sizin evde şarap yapmaya kalktığınız yolunda bir efsane dolaşıyor ortalıkta.

Yok, şarap değil, kolonya. Tütün kolonyası çıkınca benim de aklıma püfür püfür esme duygusu verir diye çam kolonyası yapmak geldi. Eczaneden tuvalet ispiertosu (saf alkol) aldım. İçine çıra kıymıkları attım. Bir hafta beklettim. Kokusunu tutturdum, ancak yapışkan olup elime de yapışınca, o iş tutmadı. Ama bu lisedeki işimdi. Belki söylenti kolonya ile değil, boza ya da sirke yapmamla ilgili. Boza da fermantasyon ürünüdür. Konuklarıma sunardım. Metil alkol üreten mayalar karıştır diye korkup vazgeçtim. Sirke alkolün bir adım sonrasındır. “O da bozuk besin değil mi?” diye sormayın.

Bir de kaleideskop yapıyormuşsunuz.

Ha! Onu yapmayı sürdürüyorum. Bir arkadaşım (Kamuran) İngiltere’den armağan getirmişti. Bakarken (tanımadığım) bir çocuk ilgilendi, büyüledi “bana satar mısınız?” dedi. Veremedim, sonra da “neden veremedim?” diye üzüldüm. İçini açtım. Düzenliğini öğrendim. Mahallenin (ekran olarak kullandığım) iki Pokemon resmi getiren her çocuğuna bir kaleideskop vererek üretimine başladım. Büyük küçük her tanıdığıma armağan ederek sanatımı geliştirdim. Otuz yılda yaptığım (abartmıyorum) otuz bini bulmasa da iki bini aştı (“gülüşmeler”).

“Adam” adınız da yerli malı, el yapımı mı?

Yayın yaşamıma atılışım ile ilgili bir ayrıntı. Asistanlığımın ilk yıllarındaki dizginlenemez kitap yazıp bastırma tutkusunu. Dördüncü yılım dolmadan (1968’de) bir de baktım elimde iki kitap taslağı. Biri Uygarlık Çizgisi: Şerif Mardin,

tez çalışmamı yarıladığımda, Siyasal Düşünceler Tarihi dersinin Eski Yunan konularını anlatmayı (“tezinle ilgili, bilgilerin hazırdır” diye) bana bırakmıştı. Yunan’ın üzerinde yükseldiği kültürel birikimi özetleme çabası. Bir iki aylık okumanın ve yorumlayıvermenin ürünü olan notlarım. Ötekisi, Köy Enstitüsü çıkışlı ve Hasanoğlan Köyü toplumbilimsel monografisinin yazarı İbrahim Yasa’nın öğrencilerden istediği ödevlerden birinin (Bir Taşra Kentinde Cinsler Arası İlişkilere Bir Örnek ve Bundan Çıkarılabilecek On Sonuç) uzantısı. Kafamda bu ilişkileri, bir tavlanın özdeş iki kanadının açılması kapanması, yapışıklığı metaforu üzerine kurulu bir öyküyle açıklayıp yorumlama düşüncesi. Dört yıl sonra yapabildiğim bir tatilde bir hafta eve kapanmanın ürünü Teleandregenos Ütopyasında Evlilik Hayatı. İyi de bunları basacak yayıncı nerede? Yayıncıların bürolarının bulunduğu Ulus’taki “Demir İşhanı” denen yere gittim. Sol Yayınları yöneticisi Muzaffer Erdost “Türkiye ile ilgili bir çalışma olsaydı hemen basardım” dedi. Orada Mahmut Makal ile de tanışmıştım. “Kent çocuğusun ne de olsa, ağzın laf yapıyor” dedi. İleride, oğlu Ahmet Makal en yakın arkadaşım ve meslektaşım olacaktı. Yan odadaki, öğretmenlikten uzaklaştırılmış, kış gecelerini soba yakmadan, giysisi altına gazete kağıdı sararak atlatmaya çalışan Kavgamın Kızı adlı kendi şiir kitabı ile Bizim Yayınlarını başlatmış kişiye gönderildim. “Basarım” dedi. Ama daha dizilirken sermayesi tükendi. Parasal destek gerekti. Şerif Mardin Emekli Sandığından memur kredisini çekip borç verdi. Kitaplar basıldı. Binini alıp İstanbul’a satmaya gitmiş. Bir at arabası tutup dört binini getirdim. Bir kitabevi birazını sattı. Gerisini eve götürdüm. Birazıyla sobada yakarak ısındık. Birazı Seka’ya kağıt hamuru olmaya gitti. Kitap yakmak yalnızca kitap düşmanlarına özgü değilmiş demek ki! Bu koşullarda kitaplarını yayınlamak isteyen bir gencin, kendini, Alâeddin gibi (“dini yücelten” anlamına gelen) bir addan daha fiyakalısıyla tanınmasını istemesi yadırganmamalı.

Adımı nüfus kağıdım da değiştirmek istemiştım. Bunun için memleketimin mahkemesine gidip Nüfus İdaresini mahkemeye vermem gerekiyormuş. Babamın dinleyici olduğu bu tür bir mahkemede, bir tanığın, davacının doğduğu günü, günü gününe anımsayıp anlatması karşısında yargıcın, “maşallah, maşallah, bu yaşta bu hafıza” diye alay edişini anlatışını anımsarım. Bir de, ilk babamdan duyduğum “Oğlum ben sana vezir (bunu “yazar” diye değiştirebiliriz) olamazsın demedim adam olamazsın” fıkrasını. Hem yazar hem adam olabildiğimi herkese göstermek istemiş olmalıyım.

Peki neden ütopya? Şu sıralarda da yazmakta olduğunuz bir ütopya var galiba.

Önce, ütopya yazınının, yasaklı bir düzende, eleştirel düşüncelerin, sınırlı sayıda

bile olsa kimi okurlara aktarılabilmesinin aracı olabildiği için. Ayrıca, söylenenlerin açık anlamları altında saklanan içrek (İng. İmmanent) anlamları hakkında sorgu, dava açıldığında, kaçamak olanakları sağlayabildiği için. Üçüncü olarak, liberalizmin “neoliberalizm” biçiminde hortlatılıp azgınlaştırıldığı bir ekonomik düzen döneminde, reel sosyalizmin yenilgiye uğratıldığı koşullarda “tarihin sonu” türünde ideolojik hegemonya savlarına karşı, hiç olmazsa, “seçenekler tükenmiş olamaz” umudunu yaşatmak için.

12 Eylül (1980) sonrası dönemde ütopya bu işlevlerini ülkemizde de gördü. Ancak düzenin kendine zıt öğeleri de “çoğulculuk” ve “özgürlük” mitoslarıyla içselleştirip yutmasını çok iyi bilen kültür politikacıları, ütopyayı karşılarına almak yerine besleyerek uysallaştırdılar. Bir bölümü bilimkurgu ağırlıklı uçsuz bucaksız bir ütopyalar yazınının üretilmesiyle (Ursula K. LeGuin’in yapıtlarında örneğini gördüğümüz bir durumla, açıkçası ütopyaya sosyalist olmaktan çok anarşist renkler kazandırılmasıyla) ütopya “eyleme yönelik devrimci düşünceler” üretilmesine yardımcı olmak yerine, gerçeklikten düşler dünyasına kaçılmasının araçlarından biri olma (tutucu ideoloji) işlevini görmeye başladı. Bu durumun en çarpıcı örneği olarak benim bir elçi çocuğu (ve bir ara aynı bilim dalında, aynı fakültede çalıştığımız) Artun Ünsal’ın (Kamil ile Meryeme Dair yapıtıyla) “belgesel roman” yazarı gibi biri olmak yerine, bir işçi çocuğu olmama karşın bir ütopyanın, yazarı olmam. Bunu aynı zamanda bir özeleştirme olarak alabilirsiniz.

Bugün ütopyacılığı bıraktım. Belki de, “ütopya” yazmış ama hiçbir zaman “ütopyacı” olmamıştım. Ütopya türünü okurun ilgisini çekecek bir araç olarak kullanmıştım.

Gelelim ütopyalarım. Teleandrogenos (20 yaşında yazdığım, erkek egemen bir dünyada analarına ortak göbek bağıyla bağlı biri kız biri erkek yapışık ikizlerin ütopyasında (var olman dünyasında) kadın-erkek ilişkilerini ve aile kurumunu akraba ve arkadaş çevrelerindeki gözlemlerime dayanarak eleştirdiğim yapıtı. Din eleştirilerimin kötüye kullanılarak bir emekçi partisinin şubesinin kurulmasının baltalanmasını önlemek için dört yıl bekledikten sonra bu işe giriştiğim ertesi günlerde yerel basında “kız kardeşin avradın/anan avradın senin/nasıl olur da hâlâ/Türk kalır adın senin” dizeleriyle başlanan küfür-şiiirlerin yayınlanabildiği bir ortamda pek de yanlış bir yazın türü seçimi olmasa gerek.

İkinci ütopyam olan Ozmoz Kronos, yaş 50, ben “yolun yarısında” iken basıldı. Birincisi cinsiyetimle, cinstaşlarımla, erkek ve kapital egemenliğini yeniden üreten aile kurumuyla (üstü örtülü) bir hesaplaşmaydı. İkincisi, metaforlaştırılmış bir insanlık tarihi boyunca, eşitsizlikçi toplum bilimcilerinden, kimi insanların

kimilerini canlı araçmışlar gibi kullanmalarının hesabı soruluyordu. Cansız araçların yerine (canlı, eskimeyen, insan sıcaklığında terlikler örneğindeki gibi) canlıların konuştuğu bir ütopyik gelecekte.

Canlı araç analogisiyle, toplumun sağlıksız durumu kanser benzetmesiyle daha iyi anlatılabilir.

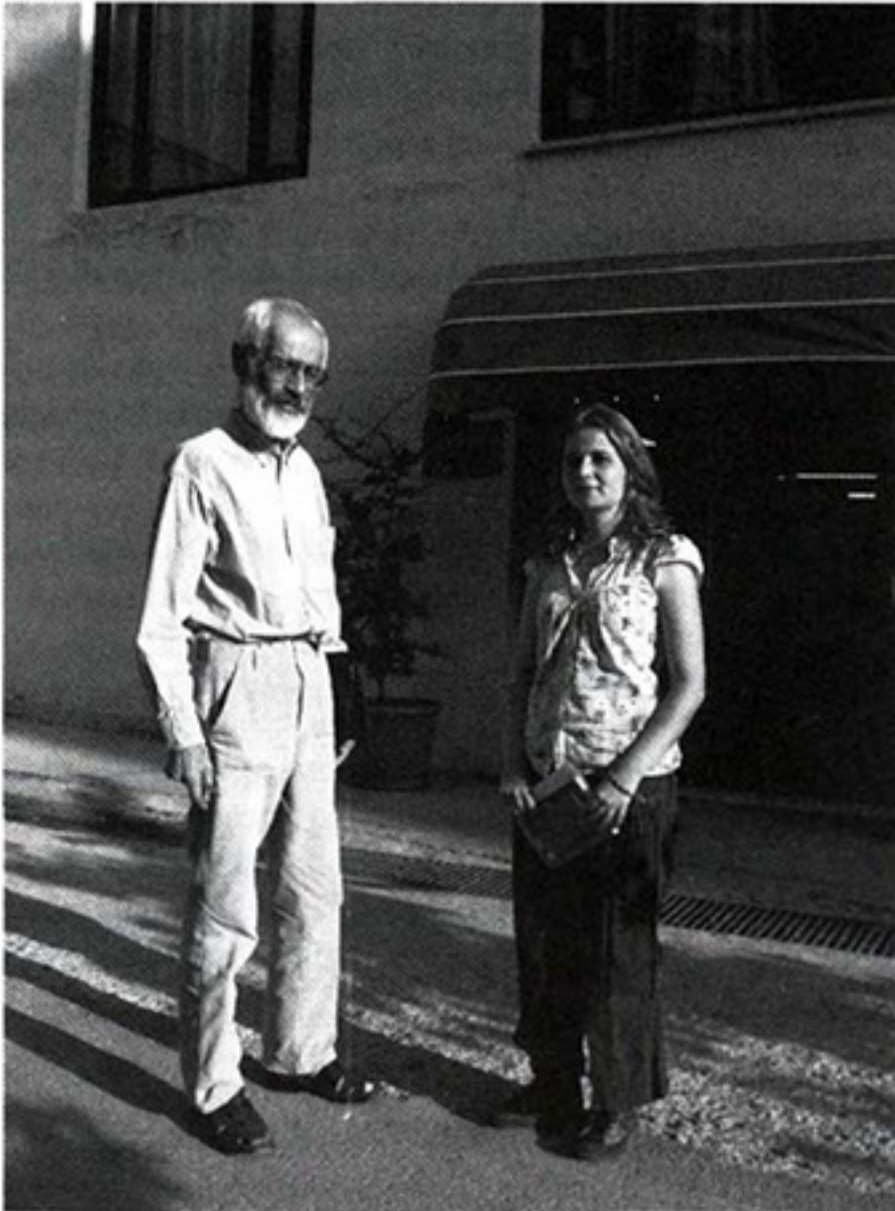
Güzel bir örnek verdin. Toplumdaki aşırı eşitsizlikler, evresindeki sağlıklı hücreleri yiyerek çoğalıp yayılan kanser benzetmesiyle çarpıcı biçimde açıklanabilir. Ama ben konuyu daha çok amaç-arac ilişkisi açısından işlemiştim.

Üçüncü ütopyanız, 75 yaşınızda yazacağınızı söylediğiniz kitap ilk ikisinin devamı mı olacak?

Hesaplaşma bakımından öyle bu kez kendimle hesaplaşma. Şimdiden görebildiğim kadarıyla pek iç açıcı bir toplam çıkmayacak. İç karartıcı olacak: Pessimus Pessimismus: Latince havası verilmiş uyduruk bir ad. “Karamsar, Kapkaramsar” olarak çevrilebilir. “Böyle bir karartmayı neden gerekli gördünüz? Ütopyalarda genellikle, aydınlık bir gelecek çizilirken ve karşı ütopyalarda, çoklukla, totaliterlik eleştirisi bahanesiyle eşitlikçi emekçi düzenlerin düşleri biçilirken” diye sorarsanız, yanıtım “aydın sorumluluğu işte” olacaktır.

Bir “aydınlatma” işine giriyorsunuz. İşiniz “aydın kafalar” kopyalamak. Bir örnekten bin kopya çıkarılabilen. Ama işin başında örneğinizin zararlı olabilecek bir mutasyon geçirmiş olabileceği olasılığını hiç düşünmüyorsunuz. Dolayısıyla, bir yanlıştan bin yanlış üretiyor olabilirsiniz. Geçmişimden bir örnek vereyim: Toplum biçimlerini anlatırken, işçi eğitim seminerlerimde ve broşürlerimde, genellikle “ilkel komünal toplum” denen (bugün “yalın topluluklar” demeyi seçtiğim) evreyi “Altınçağ” (insanlığın altın çağı) olarak nitelemiştim. Bu çağda insanlar gerçekten birbirleri karşısında (bugünkünden) daha eşit ve özgür yaşamış olabilirler. Bununla birlikte, doğa karşısında “tutsak” ve gelenekler karşısında “köle” benzeri bir konumda buldukları yolunda görüşler var. Gerçekten (çağımızın taş çağı kültürünü yaşayan topluluklarından çıkarsamayla varılan) koşullar içinde yaşamış olabilirler. Altınçağ kavramı, onların bir bolluk ve barış içinde yaşadıkları sanısı yaratabileceği gibi, doğayla ve öteki topluluklarla sürekli bir kavga içinde bulunabilecekleri gibi, doğayla ve öteki topluluklarla sürekli bir kavga içinde bulunabilecekleri olasılığını göz ardı ediyordu. Öyle ki çağımızın benzeri kültürel evrim düzeyindeki kimi toplulukların kendilerini “insan”, topladıkları meyveleri ve avladıkları hayvanları tüketen öteki toplulukları (onlarla beslenen öteki ...

Eşitlikçi bir toplum anlayışıyla geçmişi “ülküleştiririfim” gibi geleceği de ülküleştiriyor muyuz?” Bunun hesabını önce kendime vermeliyim. Bu hesabı hem geçmişi hem geleceği, hem toplumumuzu hem insanlığı, hatta tüm canlıları göz önüne alarak yapmalıyım” diye düşünüyorum.

Mülkiye'nin geçmişi, geleceği hakkında ne düşünöyorsunuz? O da bir ütopya mı? Ya da şöyle sorayım. Mülkiye hakkında da bir ütopyanız var mı?

Var-dı! SBF, toplum bilimleri ağırlıklı, ama içinde temel doğa bilimleri fakülteleri de bulunan üniversiteye dönüştürölüyor. Fakülteleri yanında yüksek yöneticilik gibi meslek yüksek okulları da yanında bulunacak. Siyasal Bilgiler diye bir fakülte olmaz. Fakülte sıfatı, “bilgi” değil “bilimsel bilgi” alanlarına verilmelidir. Nasıl ki “İlahiyat” (teoloji) bir bilim dalı sayılamazsa. Din sosyolojisi, toplumbilimin altdalı olan bir bilimsel araştırma ve eğitim alanıdır. Aynı biçimde,

eğitim ile ilgili, “psikoloji” gibi bilimler vardır. Ama Eğitim Fakóltesi olmamalı. Din Bilgileri, Eğitim Bilgileri “yükskokulları”, gibi Mülkiye Ünivesitesine bağlı meslek okullar kurulabilir. Öğrencileri, ilk yılda hem toplumbilimleri hem doğa bilimleri derslerini aldıktan sonra, sonraki yıllarda meslek bilgileri kazandıracak dersleri görebilirler. Öte yandan orada, üniversiteden ilk yılından son yılına, salt bilim, eğitim işi gören ve bilimsel araştırmaya yönelen, öğretim üyesi yetiştiren (doktora programları bulunan) fakólter Mülkiye Ünivesitesi’nin çekirdeğini oluşturacaktır.

Yerleřke, geleneksel İngiliz ünivesiteleri örnek alınarak “gerçek” bir kampüs olmalıdır. Fakólterine ve yüksek meslek okullarına alınan öğrencilerden bir de (Oxford’da, Cambridge’de olduğu gibi) sececekleri bir koleje yazılmaları istenecektir. Bunlara (çeşitli kurumlar için kullanılan “kolej” yerine) “oba” ya da “kamp” denebilir. Her bir kamp, yılın en az üçte ikisinde, gece gündüz birlikte yaşayan, çeşitli dallarda eğitim gören öğrenciler ile öğreticilerden oluşmalıdır.

Kampın yaşlanan yapılarının dökülen sıvaları içinde düzgün yuvarlak taşlar ilginizi mi çekti?

Örneklerini alıp kahvaltıda, akşam yemeği sonrası sohbetlerinde kolaylıkla karşılaşabileceğiniz bir jeoloji öğrencisine, bir paleontoloji (fosilbilim) doktoruna sorabilmelisiniz. Böylece 2 milimetreden 2 santimetreye kadar çeşitli çaplardaki (“şeytan parası”, “uğur parası” denen) bu taşların bir zamanların tekhücrelilerinin fosilleri olduğunu öğrenebilmelisiniz. Sonra, halk kültüründe onlara neden böyle farklı adlar verildiğini, kamp arkadaşlarınızla, folklor okuyanlarla tartışıp araştırabilmelisiniz. Yaz aylarınızı kuramsal eğitim dalınızla ilgili üretim alanlarında geçirmelisiniz.

Yarışmacı kapitalizmin yaşamın her alanında kurumsallaştırdığı sınav kavramına temelde karşı olmakla birlikte, başkalarının düşünel emeğini kopya ile sömürerek yaşama alışkanlığı bırakılana dek, yani geçiş döneminde, daha önce sözünü ettiğim türden yazılı açık kaynak sınavlara başvurulabilir diyorum. Ama sözlü bitirme sınavlarında, o an akla geliveren iki üç soru ile geçer-kalır notu verilmemelidir. Böyle bir sınavda yarıdan azını bilen bir yıl yitirip yarıdan fazlasını bilen başarılı sayılmamalıdır. Bitirme sınavı için öğreticilerden gün, saat alınmalı. Öğretici, konuları başından sonuna sorup anlattırmalı. Öğrenciye eksiğini gediğini bildirip, bunları ne tür bir çalışmayla tamamlayacağını anlatıp, durumuna göre bir ay ya da bir yıl sonrası için bir görüşme daha alması söylenmelidir.

Bugünkü durumuyla doktora yeterlik ve tez sınavları da bir işkence niteliği

kazanabilen yanlış ve haksız uygulamalardır. Farklı alanlarda meslek yaşamları boyunca uzmanlaşmış jüri üyelerinin bakışları altında kendini çıplak duyumsayan adaylı sınav yerine, şöyle bir yöntem izlenecektir lisansüstü eğitiminde. Aday ya da adaylar, bir hafta sonu notlarıyla, yiyecek kumanyalarıyla kitaplığa alınıp, kendilerinden hafta başına dek bir bilimsel bir yazı (makale) yazmaları istenir. Tüm kitaplık, gerekirse kaynaklara ulaşmalarına yardımcı olacak görevliler ellerinin altındadır. Haftanın ilk günü sabahı yazılarını verip, hafta içinde, onu okuyan jüri üyeleriyle onun üzerinde tartışacaklardır.

Son bir soru, bu tür ütöfik düşüncelerinizden dolayı mı yoksa eylemlerinizden dolayı mı tutuklanıp yattınız?

İkisinden de değil. 12 Mart 1970 darbesi öncesi (1968 sonrası) yıllarda gözüm 600 sayfayı aşan tezimden başka şeyi görmüyordu. Tezimi bitirip bastırmıştım. Emniyetten (askerlik arkadaşım) bir sivil polis geldi. “Küçük bir sorgu” diye gömlekle götürdü. Orada Pars Esin’i ve Oğuz Onaran’ı da gördüm. Gözlerimiz bağlanıp kontrgerilla olduğunu söyledikleri yere götürüldük. Pencereleli kâğıtla kaplı bir odada karyolaya ayaklarımdan zincirlendim. Kalem kâğıt ve bir soru kâğıdı konu önüme. İlk soru ilk kez gördüğüm ve açılımını bilmediğim “THKO (ya da ona benzer harfli) örgütle ilişkiniz?” Yanıtladım. Beğenmemiş olmalılar; hiçbir şey sormadan aşağıya elektrik ve falakaya alındım. Aynı soru kâğıdı, yeni kâğıtlar konu önüme. Aynı yanıt. İkinci işkenceden sonra başı tıraşlı bir öğrenciyle yüzleştirdiler, tanıyamadım. “Alâeddin Şenel’i tanırım. Marksist Leninisttir. Odasına gittim (adını hâlâ tam bilemediğim) şu örgütten olduğumuzu, zor durumda bulunduğumuzu söyledim. Silahınız var mı diye sordu, yok dedim. Bizi silah deposuna götürecekti, ertesi gün tutuklandığım için götüremedi.” Sonradan gelip özür diledi, üçüncü işkenceden sonra, iki sorularından kurtulmak için uydurduğunu söyledi koğuşta...

İçeride 19 Mayıs–27 Mayıs (1970) arası bir hafta kaldım. İfademe, işkenceyle alındığımı kanıtlayabileceğim şeyler yazıp, anlayamayacakları işaretler koydum. Yeniden emniyete oradan Yıldırım Bayazıt Askeri tutukevine getirildim. Pars ve Oğuz da getirilmişti. Kontrgerilladayken Pars’ın çığlıklarını dinlemiştim. Oğuz, “bu ne biçim sınav” diye takılmış plak gibi yinelemesine (ya da doçent olmasına) bakılıp, aşağıya alınmamış. Savcılığa çıkarıldım. Baki Tuğ, “Emniyet ifadene ne diyorsun?” dedi. Anlattım, “baskı ve korku ile verdim” diye özetleyerek yazdırdı. Anlattığım bazı şeyleri yazdırmadığımı söyledim. “Ben savcıya sanığı vuracak ifadeleri seçerim” dedi. Benim de savcım olduğunu hatırlattım. “Zamanım yok, imzala” dedi. “Okuyayım önce” dedimse de “Gözünün önünde özetledim” deyince, “mahkemede açıklarım yoksa gene Kontrgerillaya yollar” diye imzaladım.

İşkence altında alınmış ifadeler dışında hiçbir kanıt yok. Sıkıyönetim Mahkemesi tutukluluğumu kaldırmış. Sıkıyönetim komutanının buna itiraz hakkı varmış. Neredeyse hepsine itiraz edermiş. Yargıç karşısına çıkana kadar beş buçuk ay yattım. Yalnızca 22 sayfalık sorguya yanıt göndermişim. Savunmam bile istenmeden “delil yetersizliği” gerekçesiyle salıverildim. Fakülte’ye döndüm.

Burada olayın bütünü hakkında daha iyi bir düşünce edinmeniz için iki noktaya değineceğim. Bu tür tutuklamalara sıkıyönetimi uzatma öncesinde başvuruluyordu. Tutuklanmamdan önceki akşam Birleşik Cephe adında bir örgütün ortaya çıkarılıp 37 üyesinin yakalandığı duyurulmuştu radyodan. Yakalanan 37’den biri benmişim. İstanbul’daki bu örgüt üyesi sanılanlar, Hacettepe’den bir daktilo çalınmasıyla ilgili görülenler, “SBF”den evlerde kuramsal çalışma yapan öğrenciler, onlardan işkenceyle adları alınan (akıllarına geleni söyledikleri) öğretim görevlileri (içlerinde Kurthan Fişek de vardı) toplanıp Birleşik Cephe içinde birleştirilmiş.

Anlatmak istediğim bir başka olay, Kontrgerilla’da duyduğum, anlamlandıramadığım “tak tak” sesleriyle ilgili. Bileklerinizden bir kalasa bağlanıp, ayaklarınız falakaya alınıp elektrik verilirken bütün kaslarınız gerilince, bedeninizle birlikte kalas da yerden kesiliyor. Ancak bağrışlar, kalasın inip kalkarken çıkardığı sesin (Pars’ı dinlerken olduğu gibi) duyulmasını engelliyormuş. Kontrgerilladan çıkarıldığım sabah çok sevindi. Tek gömlekle getirildiğim için titriyordum. Benimle birlikte Emniyet’e geri götürülecek biri daha varmış, sırtında kaba bir palto. “Karabacak, paltonu arkadaşa verir misin bir süreliğine” dediler. Ben Emniyet’ten Yıldırım Bayazıt’a götürüldüm. Birkaç gün sonra bir öğrenci “koğuş”takilere Karabacak getirildi, “konuşturamamışlar” dedi.

Ben de bağırılmaya karar vermişim. Reo, Cingöz gibi kod adlı, işkence uygulayan erlerden biri (olmalı) kopya verircesine kulağıma “bağır bağır” deyince “vardır bir bildiği” diye düşünüp koyvermişim. Sonuna dek susabilir miydim, sanmıyorum. Ama Karabacak (adını bilmiyorum) susabilmiş. O yüzden “tak takları” duyabilmişim.

Söyleşi için çok teşekkür ederim...